

СТАТИСТИКА

УДК 316.344.233

Статистичний аналіз стратифікації українського суспільства за рівнем доходів**Аксьонова І.В.**кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики та економічного прогнозування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

Статтю присвячено дослідженню питань стратифікації суспільства за економічною нерівністю та статистичному аналізу розшарування населення країни за рівнем доходів. Узагальнено методики визначення стратифікаційних груп суспільства, розглянуто принципи його стратифікації. Виділено соціальні рівні стратифікації українського суспільства. Проаналізовано диференціацію та розшарування населення України за рівнем доходів. Окреслено характерні риси трансформації соціальної структури українського суспільства.

Ключові слова: стратифікація, рівень доходів, диференціація населення, розшарування за рівнем доходів, статистичний аналіз.

Аксенова И.В. СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СТРАТИФИКАЦИИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА ПО УРОВНЮ ДОХОДОВ

Статья посвящена исследованию вопросов стратификации общества по экономическому неравенству и статистическому анализу расслоения населения страны по уровню доходов. Обобщены методики определения стратификационных групп общества, рассмотрены принципы его стратификации. Выделены социальные уровни стратификации украинского общества. Проанализирована дифференциация и расслоение населения Украины по уровню доходов. Определены характерные черты трансформации социальной структуры украинского общества.

Ключевые слова: стратификация, уровень доходов, дифференциация населения, расслоение по уровню доходов, статистический анализ.

Aksonova I.V. STATISTICAL ANALYSIS OF UKRAINIAN SOCIETY STRATIFICATION BY INCOME LEVEL

The article is devoted to research on the stratification of society on economic inequality and statistical analysis of the stratification of the country's population by income level. Methods for determining stratification groups of society are generalized, principles of its stratification are considered. Social levels of stratification of Ukrainian society are singled out. The differentiation and stratification of the population of Ukraine by the level of income is analyzed. Identified features of the transformation of the social structure of Ukrainian society.

Keywords: stratification, income level, differentiation of population, stratification by income level, statistical analysis.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За останній час в Україні відбулися значні зміни в економічному розвитку, що призвело також до змін у соціальній структурі суспільства, появи нових соціальних прошарків населення. У зв'язку із цим актуальними є питання визначення соціальної структури сучасного українського суспільства та основних критеріїв і причин диференціації населення у ньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення стійкого та конкурентоспроможного розвитку країни неможливе без поліпшення життя населення цієї країни. Дослідження процесів диференціації насе-

лення України за різноманітними ознаками потребує формування відповідного науково-методичного та статистичного забезпечення. Вирішенню питань розшарування населення країни за соціально-економічними ознаками присвячено праці таких учених, як: В. Андрущенко, М. Горлач [1], М. Кизим, В. Пономаренко [2], Е. Лібанова [3], Л. Лісогор, С. Полякова [4], О. Макарова [5], В. Масальський [6], Т. Ярмач [7]. У роботах дослідників акцент робиться на аналізі диференціації рівня та якості життя населення, визначенні причин та наслідків розшарування населення, виділенні типів стратифікації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте під час формування методики та інструментарію оцінювання стратифікації суспільства недостатньо уваги приділяється саме статистичному обґрунтуванню виділення страт для прийняття управлінських рішень щодо зниження рівня диференціації населення країни за певними ознаками.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне узагальнення сучасних підходів та принципів стратифікації суспільства, виділення на їх основі страт населення в Україні та проведення аналізу їх основних ознак та особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратифікація – це поняття, яке означає розподіл суспільства на окремі прошарки (страти, верстви, класи) за ознаками соціального розшарування, нерівності. Проведені автором статті дослідження та узагальнення у цій сфері показали, що основним фактором стратифікації є економічна нерівність насе-

лення, яка виражається у рівні доходів та їх диференціації [8, с. 56–57; 9, с. 318].

Якщо взяти за основу узагальнені критерії стратифікації суспільства, а саме відношення до влади, майновий стан, дохід, престижність професії, то суспільство можна поділити на три основних класи (страти): вищий, середній та нижчий. Під час аналізу в межах середнього класу доцільно виділяти середній-вищий, середній-середній та середній-нижчий класи, а в межах нижчого класу – нижчий-вищий, нижчий та соціально знедолених [8, с. 57].

Нині великий інтерес під час аналізу стратифікації українського суспільства представляють дослідження китайських учених відносно критеріїв та рівнів стратифікації. Компаративний аналіз праць вітчизняних та зарубіжних науковців [1; 4; 9–13] щодо методик визначення характеристик стратифікаційних груп суспільства дає змогу сформулювати такі, які доцільно використовувати для українського суспільства (табл. 1). Кольором (від темного до світлого) виділено три основні страти: вищу, середню та нижчу.

Таблиця 1

Методики визначення стратифікаційних груп суспільства

Назва основних страт населення за моделлю Ф. Вурма	Назва основних страт населення за методикою китайських учених	Назва основних страт населення за методикою українських учених
1. Вища верства	1. Державний та суспільний управлінський персонал	Вищий-вищий прошарок – державна влада та еліта суспільства
	2. Менеджери – вищий та середній управлінський персонал	Нижчий-вищий прошарок – регіональна влада та еліта суспільства
2. Верхня частина середньої верстви	3. Підприємці, які мають приватний капітал та число найманих робітників більше восьми осіб	Вищий-середній прошарок – великі підприємці, відомі юристи, медики, економісти, вчені, спортсмени тощо
	4. Професійно-технічні кадри	
3. Середня частина середньої верстви	5. Спеціальний оперативний персонал	
	6. Підприємці та торговці, що мають невеликий капітал і займаються малим виробництвом	
4. Нижня частина середньої верстви	7. Комерційний та обслуговуючий персонал	
5. Верхня частина нижчої верстви	8. Промислові робітники	Вищий-нижчий прошарок – середньо- та малокваліфіковані працівники
6. Нижча верства	9. Сільськогосподарські робітники	
7. Соціально знедолені	10. Безробітні	Нижчий-нижчий прошарок – безробітні особи та маргінальні верстви населення

Як видно з табл. 1, розподіл населення за стратами базується на ступені володіння владою, володінні певною професією та придбаними знаннями й навичками, можливістю управляти іншими особами та засобами виробництва, володінні правом власності на засоби виробництва, рівні доходів. На підставі цього розподілу можна виділити принципи стратифікації суспільства, засновані на володінні:

– організаційними ресурсами (владою), що надає можливість управляти соціальними ресурсами, тобто людьми та засобами виробництва;

– економічними ресурсами, які включають у себе права власності на засоби виробництва та управління цими засобами;

– культурними ресурсами, до яких належать набуті знання та навички у вигляді атестатів, дипломів та сертифікатів.

На базі вказаних принципів можна виділити десять соціальних рівнів стратифікації

українського суспільства, що відповідають п'яти соціальним прошаркам (групам, стратам) населення (рис. 1).

Як видно з рис. 1, володіння сукупністю трьох найважливіших ресурсів (влада, право власності на засоби виробництва, рівень освіти) визначає порядок різних соціальних страт та статус різних груп суспільства. Пріоритетніше значення порівняно з іншими мають організаційні ресурси, оскільки володіння владою визначає управління іншими ресурсами. Водночас велике значення мають й економічні ресурси, але в останній час їх вплив обмежують соціальні та культурні ресурси.

Розглянемо докладніше характеристики соціальних рівнів стратифікації суспільства, які наведено на рис. 1.

Перша страта визначається як найвищий прошарок в ієрархії стратифікаційної структури, ця страта є авангардом та організатором розвитку соціально орієнтованої економіки.

Рис. 1. Взаємозв'язок соціальних прошарків та соціальних рівнів стратифікації населення в українському суспільстві

Представники другої страти займаються крупною та середньою підприємницькою діяльністю й є активними двигунами та інноваторами системи реформування економіки. Члени цієї страти управляють великою кількістю економічних ресурсів, мають вищу професійну освіту та професійні знання й навички, і провідна її частина тісно пов'язана з державною владою та зарубіжним капіталом. Друга страта вважається провідною у стратифікаційній структурі будь-якого суспільства, оскільки її члени впливають на рішення влади стосовно економіки країни. Отже, чим більше представників цієї страти, тим даний вплив є сильнішим.

Третя страта має певну кількість приватного капіталу й отримує прибутки від капіталовкладень. Представники цієї страти є відкритими для реформ, є провідними виробничими силами економіки країни.

До четвертої страти належать провідні спеціалісти в різних галузях народного господарства, які являють собою передову виробничу силу й культуру суспільства, виступають інноваторами та стимулюють прогрес у суспільстві. Представники цієї страти формують розвиток економіки й тісно пов'язані з представниками перших трьох страт, які володіють організаційними та економічними ресурсами.

П'ята страта складається із середнього та нижчого прошарків держслужбовців, управлінців нижчої ланки та непрофесійних службовців на підприємствах і в організаціях різних форм власності. Представники цієї страти є соціально мобільними і виступають як резерв першої, другої та четвертої страт. Окрім того, ця страта є важливим складником середнього прошарка сучасного суспільства.

Представники шостої страти володіють невеликим приватним капіталом, їхня кількість залежить від економічної ситуації в країні та етапу розвитку економічних реформ. За сприятливого збігу обставин представники цієї страти мігрують у страту приватних підприємців.

В останній час швидкими темпами формується сьома страта, що пов'язано з формуванням сектора послуг та розвитком видів економічної діяльності, які надають послуги. На розвиток цієї страти та розширення чисельності її представників також впливають урбанізація, рівень обслуговування, який прагне до міжнародних стандартів, процеси інтеграції та глобалізації.

До восьмої страти переважно належать робітники видів економічної діяльності «промисловість» та «будівництво». Представники

цієї страти відрізняються між собою за рівнем доходів, соціальним статусом та соціальним забезпеченням залежно від того, до якої галузі економіки вони належать. Незважаючи на це, представники страти завжди мають можливість перейти до більш високих за соціальним статусом страт, якщо отримають вищу освіту, більш високу кваліфікацію тощо.

Дев'ята страта включає робітників виду економічної діяльності «сільське господарство», лісне господарство та рибне господарство». Залежно від економічної орієнтованості регіона країни (промисловий чи сільськогосподарський) різниться кількість представників цієї страти, які мають можливість мобільності до третьої, шостої та восьмої страт.

Десята страта являє собою переважно безробітне населення у працездатному віці (крім учнів). Ця страта є в будь-якому суспільстві, але кількість її представників залежить від рівня економічної ситуації в країні та розвитку виробничої сфери.

Враховуючи реалії розвитку українського суспільства, а саме глибокий суспільний переворот соціальних принципів та регуляторів, які формують мобільну соціальну структуру, появу нових каналів підвищення статусів, посилення горизонтальної та вертикальної мобільності населення, активізацію процесів маргіналізації, поглиблення поляризації українського суспільства за рівнем доходів, для дослідження стратифікаційних процесів в Україні застосовується мультипарадигмальний підхід, згідно з яким концепція соціальної нерівності базується на соціально-економічних факторах нерівності, серед яких переважне місце належить саме економічним факторам.

Отже, соціальна стратифікація – це не тільки розподіл суспільства на певні страти, а й відображення рівня життя населення даного суспільства, його мобільності залежно від багатьох ознак, головною з яких у сучасному українському суспільстві є рівень доходів. У зв'язку із цим соціальні групи населення, що виділяються під час стратифікації, є групи з низькими, середніми та високими доходами. Саме у цьому відрізняються критерії стратифікації в українському суспільстві від зарубіжних стандартів.

Як показують дані досліджень [14; 15], вищий прошарок в ієрархії українського суспільства представлено власниками великих та середніх фірм. Середній прошарок складається з малих підприємців, менеджерів, професіоналів, інтелігенції. Цей базовий прошарок суспільства становлять зайняті пере-

важно в державному секторі економіки. Нижчий прошарок – це найменш кваліфіковані та найменш бідні групи населення, що мешкають за межою бідності.

Серед різних форм бідності надзвичайно важлива так звана суб'єктивна бідність, визначена за самоідентифікацією. Згідно з даними самооцінки домогосподарствами України рівня своїх доходів, проведеної в січні 2017 р. [16, с. 9], лише 6,2% домогосподарств були задоволені своїми доходами та робили заощадження; 44% постійно відмовлялися собі в найнеобхіднішому, крім харчування; 45,7% були задоволені доходами, але заощаджень не робили; 4,1% не вдавалося забезпечити навіть достатнє харчування. Під час опитування було також виявлено [16, с. 74–76], що в 2016 р. всі домогосподарства, які відносять себе до бідних, становили 11 128,55 тис. (72,3% від загальної кількості домогосподарств країни); до небідних, але ще й не до представників середнього класу – 3 822,19 тис. (27%); до тих, які постійно відмовлялися собі в найнеобхіднішому, крім харчування, – 6 609,59 тис. (44%).

Розподіл домогосподарств за самооцінкою рівня їхніх доходів у 2016 р. наведено в табл. 2 [16, с. 11].

Якщо проаналізувати інформацію, наведену в табл. 2, то видно, що для того, щоб

не відчувати себе бідними, розмір доходів повинен бути від 4 до 5 тис. грн., як показує модальне значення розміру середньодушового грошового доходу. Для того щоб члени домогосподарств уважали себе представниками середнього класу, необхідно мати розмір середньодушового доходу в розмірі від 8 до 10 тис. грн. Самооцінка домогосподарствами рівня своїх доходів показує, що в Україні не сформований середній клас, який є основою економічного піднесення економіки. Домогосподарства, які відносять себе до представників середнього класу, становлять лише 0,7%. У структурі населення країни менше третини домогосподарств (27%) мають матеріальне становище, яке дасть їм змогу перейти до середнього класу. Такий стан доходів у суспільстві має назву поляризації доходів. Рівень бідності в Україні, за даними Держстату України [17], у 2016 р. становив 54,5%, у 2017 році – 39,4%, тоді як самі домогосподарства оцінюють його на рівні 72,3%.

Як показує аналіз, основою економічної стратифікації суспільства виступає диференціація доходів, тобто розподіл населення за величиною доходів, яка вимірюється децильними коефіцієнтами.

За даними самооцінки рівня доходів домогосподарств за децильними (10%-ми) групами

Таблиця 2

Розподіл домогосподарств за самооцінкою рівня їхніх доходів

Розподіл домогосподарств за розміром середньодушового грошового доходу (грн), який домогосподарство вважає достатнім, щоб не відчувати себе бідними:	Всі домогосподарства, %	Розподіл домогосподарств за розміром середньодушового грошового доходу (грн), який за оцінкою домогосподарств відповідає майновому становищу середнього класу:	Всі домогосподарства, %	Розподіл домогосподарств, які за оцінкою матеріального добробуту відносять себе:	Всі домогосподарства, %
до 2000,0	5,0	до 6000,0	9,0	до заможних	-
2000,1-3000,0	14,9	6000,1-8000,0	11,4	до представників середнього класу	0,7
3000,1-4000,0	14,6	8000,1-10 000,0	21,4	до небідних, але ще не представників середнього класу	27,0
4000,1-5000,0	24,2	10 000,1-12 000,0	4,7	до бідних	72,3
5000,1-6000,0	9,4	12 000,1-14 000,0	2,0	не змогли відповісти	0,0
6000,1-7000,0	5,4	14 000,1-16 000,0	15,7		
7000,1-8000,0	8,3	16 000,1-18 000,0	3,0		
8000,1-9000,0	1,7	18 000,1-20 000,0	12,7		
9000,1-10 000,0	10,9	20 000,1-22 000,0	0,3		
Понад 10 000,0	5,6	Понад 22 000,0	19,8		

залежно від розміру середньодушових еквівалентних грошових доходів у 2016 р. [16, с. 49], маємо, що серед домогосподарств, які вважають себе представниками середнього класу, співвідношення питомої ваги домогосподарств, які належать до десятої (вищої) децильної групи за рівнем середньодушових грошових доходів на місяць до першої (нижчої) децильної групи, становить 9,5 рази; серед домогосподарств, які відносять себе до небідних, але ще й не до представників середнього класу, – 4,2 рази; серед бідних домогосподарств таке співвідношення становить 0,5 рази.

Отже, стратифікація сучасного українського суспільства характеризується нерівномірністю розподілу доходів між бідними та багатими, яка підвищується, й зниженням кількості представників середнього класу за зростання бідності та зниження рівня життя загалом.

Формування ринкової економіки, процеси євроінтеграції регіонів, глобалізаційні процеси призводять до кардинальних змін соціальної структури суспільства. Проведений аналіз показав, що процесу трансформації соціальної структури українського суспільства найбільш притаманні такі риси:

– соціальна структура українського суспільства знаходиться у стадії формування;

– межі всіх соціальних страт населення є досить мобільними й динамічно змінюються під впливом соціокультурного та економічного розвитку суспільства;

– середній клас населення є не досить розвиненим, відбувається процес його формування.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, процес формування соціальної структури суспільства знаходиться в динамічному розвитку, а тому його постійне вивчення й аналіз необхідні, оскільки соціальні групи населення є двигунами суспільного розвитку. Статистичне дослідження стратифікації суспільства за рівнем доходів дає змогу отримати реальну картину структури населення й приймати на цій підставі обґрунтовані управлінські рішення щодо зниження розшарування населення за рівнем доходів та життя загалом.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у проведенні аналізу диференціації населення за рівнем доходів у регіональному вимірі й виділенні кластерів регіонів, які належать до різних страт за рівнем життя населення, для проведення регіональної політики конвергенційного або дивергенційного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.П., Горлач Н.И. Социология наука об обществе. URL: <http://www.studmed.ru/docs/document19435/андрущенко-вп-горлач-ни-социология-наука-об-обществе>.
2. Рівень і якість життя населення України: монографія / В.С. Пономаренко, М.О. Кизим, Ф.В. Узунов. Х.: ІНЖЕК, 2003. 224 с.
3. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект: колективна монографія / За ред. Е.М. Лібанової. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2015. 356 с.
4. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / За ред. Е.М. Лібанової. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. 404 с.
5. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2015. 244 с.
6. Масальский В.И. Социальная стратификация современного украинского общества. URL: http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/7670-So%D1%81ialnaja_stratifika%D1%81ija_so/1.html.
7. Ярмач Т.В. Современная социальная стратификация в Украине и формирование среднего класса. URL: <http://gisap.eu/ru/node/1224>.
8. Аксьонова І.В. Статистичне забезпечення аналізу соціальної стратифікації та економічної нерівності населення країни. Проблеми економіки. 2017. № 1. С. 55–62.
9. Аксьонова І.В. Економічна нерівність і соціальна стратифікація суспільства. Economic development and heritage by Simon Kuznets: матеріали Міжнародної наукової конференції (26–28 травня 2016 р.). Харків: ФОРМ Лібуркіна Л.М., 2016. С. 315–318.
10. Критерии стратификации. URL: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/kriterii-stratifikacii.html>.
11. Сорокин П.А. Социальная стратификация и мобильность. URL: https://sociology.mephi.ru/docs/sociologia/html/sorokin_soc_strat_mobile.html.
12. Танчин І.З. Соціальна стратифікація і соціальна мобільність. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/87926-tema-43-sotsalna-stratifikatsiya-sotsalna-mobilnst.html>.

13. Лань Цзюнь Л. Современные подходы к исследованию социальной стратификации в КНР. URL: <http://docplayer.ru/38561878-Sovremennye-podhody-k-issledovaniyu-socialnoy-stratifikacii-v-kr.html>.
14. Либанова Э. Украина – глубина неравенства. Зеркало недели. 2016. 1 октября. URL: <https://zn.ua/internal/ukraina-glubina-neravenstva-.html>.
15. Масальський В.І. Зміни у соціальній структурі України: досвід наукового аналізу. URL: <http://dskorodumov.livejournal.com/6764.html>.
16. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів: статистичний збірник. Київ, 2017. 77 с.
17. Сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.

REFERENCES:

1. Andrushchenko V.P., Gorlach N.I. Sotsiologiya nauka ob obshchestve [Sociology the science of society]. Available at: <http://www.studmed.ru/docs/document19435/andrushchenko-vp-gorlach-ni-sotsiologiya-nauka-ob-obshchestve> (accessed 20 March 2018).
2. Ponomarenko V. S., Kyzym M. O., Uzunov F. V. (2003) Riven i yakist zhyttia naselennia Ukrainy : monohrafiia [The level and quality of life of the population of Ukraine : monograph]. Kh. : INZhEK. (in Ukrainian)
3. Libanova E.M. (2015) Liudskiy rozvytok v Ukraini. Modernizatsiia sotsialnoi polityky: rehionalnyi aspekt (kolektyvna monohrafiia) [Modernization of social policy: regional aspect (collective monograph)]. K.: Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
4. Libanova E.M. (2012) Nerivnist v Ukraini: masshtaby ta mozhlyvosti vplyvu [Inequality in Ukraine: Scale and Impact]. K.: Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
5. Makarova O.V. (2015) Sotsialna polityka v Ukraini: Monohrafiia [Social policy in Ukraine: Monograph]. K.: Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
6. Masal'skiy V. I. Sotsial'naya stratifikatsiya sovremennogo ukrainskogo obshchestva [Social stratification of modern Ukrainian society]. Available at: http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/7670-So%D1%81ialnaja_stratifika%D1%81ija_so/1.html (accessed 20 March 2018).
7. Yarmak T. V. Sovremennaya sotsial'na stratifikatsiya v Ukraine i formirovanie srednego klassa [Modern social stratification in Ukraine and the formation of the middle class]. Available at : <http://gisap.eu/ru/node/1224> (accessed 20 March 2018).
8. Aksonova I. V. (2017) Statystychnе zabezpechennia analizu sotsialnoi stratyfikatsii ta ekonomichnoi nerivnosti naselennia krainy [Statistical analysis of social stratification and economic inequality of the country's population]. Problemy ekonomiky, no 1, pp.55-62.
9. Aksonova I. V. (2016) Ekonomichna nerivnist i sotsialna stratyfikatsiia suspilstva [Economic inequality and social stratification of society]. Proceedings of the Economic development and heritage by Simon Kuznets (Ukraine, Kharkiv, May 26-28, 2016), Kharkiv: FOP Liburkina L. M., pp. 315-318.
10. Kriterii stratifikatsii [Criteria for stratification]. Available at: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/kriterii-stratifikacii.html> (accessed 20 March 2018).
11. Sorokin P. A. Sotsial'naya stratifikatsiya i mobil'nost' [Social stratification and mobility]. Available at : https://sociology.mephi.ru/docs/sociologia/html/sorokin_soc_strat_mobile.html (accessed 20 March 2018).
12. Tanchyn I. Z. Sotsialna stratyfikatsiia i sotsialna mobilnist [Social stratification and social mobility]. Available at: <http://westudents.com.ua/glavy/87926-tema-43-sotsalna-stratifikatsiya-sotsalna-mobilnst.html> (accessed 20 March 2018).
13. Lan' Tsyun L. Sovremennye podkhody k issledovaniyu sotsial'noy stratifikatsii v KNR [Modern approaches to the study of social stratification in China]. Available at: <http://docplayer.ru/38561878-Sovremennye-podhody-k-issledovaniyu-socialnoy-stratifikacii-v-kr.html> (accessed 20 March 2018).
14. Libanova E. (2016) Ukraina – glubina neravenstva [Ukraine – the depth of inequality]. Zerkalo nedeli [Mirror of the week], no 1 October. Available at: <https://zn.ua/internal/ukraina-glubina-neravenstva-.html> (accessed 20 March 2018).
15. Masalskiy V. I. Zminy u sotsialnii strukturi Ukrainy: dosvid naukovoho analizu [Changes in the social structure of Ukraine: the experience of scientific analysis]. Available at: <http://dskorodumov.livejournal.com/6764.html> (accessed 20 March 2018).
16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017) Samoosinka domohospodarstvamy Ukrainy rivnia svoikh dokhodiv [Self-assessment by households of Ukraine of their income level], Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.
17. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017). Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Сайт Державної служби статистики України]. Available at: www.ukrstat.gov.ua (accessed 11 March 2018).